

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Satirer, 1720-42

Citation: Falster, Christian: "Satirer, 1720-42", i Falster, Christian: *Satirer, 1720-42*, udg. af Aage Schiøttz-Christensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel, 1982, s. 25. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster05-shoot-idm140600520488064/facsimile.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: Satirer, 1720-42

ket være sprunget en gnist over fra Juvenalcitatet til Tøger Reenberg's *Verdens Daareliste* (1699). En dåreliste er jo et galleri af *furor* i variationer. Dem kan du skildre, idet du som udefra kommende tilskuer bevæger dig fra nummer til nummer som på en udstilling – for øvrigt et kompositionsprincip, der er med til at skille denne satire ud fra de andre.

Så kunne han gå i gang med sin første danske satire og befolke sit »Doll-Huus« med lemmer, hvis galskab rettelig må kaldes karakterbrist. De er ikke et anliggende for lægen, men for moralisten, som også er til stede overalt.

10.

Som satirerne blev offentliggjort, er »Verden som et Doll-Huus« ikke den første, men den sjette i rækken. Alligevel viser en nærmere betragtning, at den placering er så langt fra at udelukke den som gennembrudsværk, at den tværtimod gør antagelsen endnu sandsynligere.

Men først må det hele corpus af satirer afgrænses. Da Falster udgav alle sine satirer anonymt, har der fra hans tid til vor eksisteret et autenti-problem: hvilke satirer er ægte og hvilke ikke? »Det har haft sine Vanskeligheder at fastslå Omfanget af F.s danske Forfatterskab«, siger J. Paludan i *Bricka*. Var det det rigtige valg, Christian Thaarup traf, da han i 1840 for »Samfundet til den danske Litteraturs Fremme« besørgede den første samlede udgave af satirerne?

Tilføjelsen af satirer, som ingen af Falsters samtidige har fundet på at nævne som hans, er først begyndt

i det 19. århundrede og da foretaget ikke alene vilkårligt, men også undertiden med en påfaldende ufølsomhed over for Falsters væsen som digter, så man har tillagt ham makværk, der skæmmer hans navn. Men selv om det var mesterværker, har man heller ikke blot af den grund ret til at anse dem for Falsters: for det ene som det andet må autenticitet kunne dokumenteres. For øvrigt er der i intet af de problematiske tilfælde tale om mesterværker, selv om noget rigtig nok er bedre end andet.

Den afgørelse, som ligger til grund for nærværende nye udgave, er truffet på grundlag af de undersøgelser, udgiveren har gjort rede for med artiklen: »Er de satirer, der tillægges Falster, alle autentiske?« i *Danske Studier*, 1980, hvortil der må henvises én gang for alle.

I henhold til den samt til Kjeld Elkjær: »Aarhus-Tids-Fordriv«, 1978, kan der ikke anføres noget bevis, ræsonnement eller anden form for argumentation for medtagelsen af følgende fire, skønt Thaarup har de tre i sin bibliografi og alle fire er anført som Falsterværker i Ehrencron-Müllers Forfatterlexicon (III, 1926):

- a. Aarhus-Tids-Fordriv over Nickels Avanture, 1721.
- b. Det daarlige Giftermaal, 1722.
- c. Gierigheds Afmaling, 1722.
- d. Nyttig og absolut nødvendig Betænkning om Frieri og Giftermaal, 1731.

De satirer, som med sikkerhed kan tillægges Falster, og som nu genudgives sammen med Juvenaloversættelsen fra 1731, er følgende:

Ægte og uægte satirer

27

1. Disse Tidens onde Optugtelse, 1720.
2. Daarers almodiske Leve-Regler, 1721.
3. Dend daarlige udenlandske Rejse og modige Hjemkomst, 1721.
4. Dend U-tidige Rang-Syge, 1722.
5. Dend Uforsvarlige Recommendation, 1722.
6. Verden som et Doll-Huus, 1730.
7. Om falske Venner, 1739.
8. Den Latinske Skriverstue, 1742.

Idet den kánon af 11 satirer, der blev til med R. Nyerups »... saa vidt jeg har kunnet udfinde« fra 1808 og befæstet med Thaarups udgave 1840, uvilkárligt mátte blive antaget som sand, har det váret overvejet, om nærv. udgave ikke burde tage hensyn hertil ved i et tillæg at medtage i hvert fald de to ikke-verificerede satirer, som Thaarup bringer (idet den tredje blot nævnes i bibliografien). Med al forståelse af den således opståede tradition blev det dog den endelige afgørelse, at de ikke-verificerede satirer *ikke* skulle medtages, heller ikke i et tillæg, idet ethvert andet valg ville give plads for usikkerhed og tilfældighed.

Med hensyn til dateringen af »Disse Tidens onde Optugtelse« – altså den første – er der det drilagtige, at førstetrykket har árstallet 1716! Hvis det var rigtigt, ville der komme uorden i litteraturhistorien, idet æren som foregangsmand mátte flyttes fra Holberg over til Falster.

Men Holberg beholder æren. Hans fordring på at være den, der brød isen til »adskillige andre smukke Vers«, d.e. Falsters, står ved magt. Holberg kan her kun tænke på »Peder Paars« (som Rantzau jo også

havde sendt Falster netop som isbryder!), og i så fald må »Disse Tiders onde Optugtelse« være senere end 1719.

Det samme fremgår af den første offentlige omtale af Falsters satirer: Andr. Hojers anmeldelse af de to første i hans *Nova Literaria*, 1721. Her oplyser han, at det skyldes en fejl af bogtrykkeren, når 1716 har sneget sig ind på titelbladet i stedet for 1720 (*... in cuius Titulo errore Typothetæ 1716 pro 1720 irrepit*).¹⁰ Og havde den pågældende satire været flere år ældre, kunne Hojer heller ikke nu have anført den som velkommen bestanddel af det nybrud i dansk satire-digtning, som fædrelandets litterære republik ifølge ham har set »for få måneder siden« (*paucis abhinc mensibus*). Endelig indeholder digtet selv et utvetydigt vidnesbyrd: kardinal Alberoni omtales som udjaget af Spanien, og da han forlod dette land den 12. dec. 1719, er vort digt gjort færdigt efter den dato og trykt efter nytår, d.v.s. i løbet af 1720.

Falster udsendte sin første satire i 1720 og sin sidste i 1742. Inden for disse yderpunkter tegner de øvrige årstal en gruppering, som det er værd at mærke sig.

De fem første satirer udkommer i hurtig rækkefølge i årene 1720-22, der således bliver tiden for Falsters egentlige satiredigtning, idet der ved en *egentlig* satire forstås en satire med alment sigte og en dertil svarende forfatterholdning (hvad digterens jeg har af sindsbevægelse, forløses af og rummes i den kritik, der fremføres som objektiv).

Først efter en bemærkelsesværdig pause på 8 år udkommer »Verden som et Doll-Huus«. Efter sit

indhold hører den til den første gruppe, den alméne – indtil den til slut kommer til en personlig bekendelse af mismod, som er ny.

Dette nye element bærer satiren »Om falske Venner«, der kommer 9 år senere som bidrag til Holbergs verskonkurrence. Dens kerne er meddelelsen af et hidtil tyngende personligt livsforhold.

Med »Den latinske Skriverstue« – den sidste i rækken – vender Falster tilbage til det alméne, men med snævrere og mere tilfældigt sigte end i den første gruppe. Den er formentlig blevet til på opfordring af Bolle Luxdorph, i hvis samling af danske vers den udkommer i februarhæftet 1742.

Da de historiske forhold, der anføres i digtets to første strofer, hører hjemme i januar samme år, har Falster skrevet denne satire på mindre end en måned: oplivet ved lejligheden til at opfriske gamle talanger har han grebet en aktuel meningsudveksling med en tidligere kollega og nuværende præst og så skrevet løs og hvorhen pennen ville føre ham. Det er dog næppe helt tilfældigt, at kritikken altid ender hos teologerne, idet det jo var den herskende pietisme i Christian d. 6.s tid, der havde hindret hans rejse til Holland og lagt en alvorlig dæmper på hans virksomhed som skribent (ligesom det ikke lykkedes ham at få sit store digt om Frederik d. 4. ud, strandede også hans *Introductio in Philosophiam Coelestem*, der stadig henligger som manuskript. Behersket og begrænset af Falsters bestandige »til en vis grad« fortsætter det lille, men omhyggeligt udførte arbejde den linje i hans *Amoenitates*, der peger frem mod Lessing og hans Nathan den Vise).

For en forbindelse med Luxdorph just i de første dage af 1742 taler det, at næste hæfte af Luxdorps »Samling«, marts hæftet, bragte ikke mindre end tre navngivne digte af Falster – to gratulationsdigte til fornemme damer og den »Supplique til Kongen«, som næppe kan være kommet til Luxdorps kundskab uden Falsters egen medvirken.

Der tegner sig således følgende forløb:

Falster har skrevet sine første satirer i godt humør og ud af karsken bælg (de fem alméne eller egentlige satirer fra 1720-22). Så standser den frugtbare, men kortvarige produktion brat, og da han otte år efter tager den op til vurdering, har han tabt modet og giver op (den personlige slutning af »Verden som et Doll-Huus«, 1730), og det da indtrædende mørksyn har bredt sig og dominerer i det rent personlige digt om falske venner fra 1739. I 1742 har han dog efter tilskyndelse udefra følt sig opmuntret til at genoptage holdningen i de første, egentlige satirer, men det hastige lejlighedsarbejde, der blev resultatet, faldt ud som en krydsning mellem de to intentioner, idet der anes et personligt engagement bag det alméne – og snævre – sigte.

11.

Vendepunktet indtræder med »Verden som et Doll-Huus«, der begynder i det alméne og ender i det personlige.

Det er i denne forbindelse meget påfaldende, at den danske satire offentliggjordes i 1730, men den latinske discurs om den først året efter – i 1731 i 2. part af *Amoenitates*.